

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ЗАСАД СТУДЕНТОЦЕНТРИЗМУ

- A** Теоретично визначено та обґрунтовано педагогічні умови реалізації основних засад студентоцентризму у закладах вищої освіти. Ними є: вивчення індивідуальних і вікових особливостей студентів, можливостей індивідуалізації освітнього процесу; розроблення індивідуальних стратегій навчання кожного студента; залучення студентів до прийняття рішень щодо навчання та усвідомлення почуття відповідальності за них; формування потреби в самоосвіті, самовихованні, саморозвитку, самоактуалізації та соціалізації; розвиток позитивної самомотивації; запровадження системи тьюторства та фасилітації; створення доброзичливої атмосфери освітнього процесу, розвиток критичного та креативного мислення; організація змісту навчання та ретельний відбір навчального матеріалу, враховуючи рівень знань студентів, напрямок їхньої підготовки; наближення процесу навчання до реальних умов фахової діяльності; створення ситуацій успіху та стимулювального до навчання освітнього середовища шляхом використання сучасних форм, методів і прийомів навчання.

Ключові слова: особистісно зорієнтований підхід; навчання; студент; викладач; суб'єкт; особистість; педагогічні умови; професійна діяльність

- S** *Bilanova Larysa, Andreiko Svitlana. Pedagogical Conditions of Implementation of the Basic Principles of Studentocentrism.*

Theoretically defined and substantiated the pedagogical conditions for realization of personally oriented education of students of medical specialties of higher education institutions. They are: the study of individual and age characteristics of students, the possibilities of individualization of the educational process; developing individual learning strategies for each student; involving students in making decisions about learning and awareness responsibility about them; formation of student's need for self-education, self-development, self-actualization and socialization; formation of student's positive self-motivation; introduction of tutoring and facilitation system; creating a welcoming atmosphere of the educational process, developing critical and creative thinking; organization of the content of education and its careful selection, taking into account the level of knowledge of students, their preferences in education; approximation educational process to the real professional activity; creating situations of success and enriching learning environment with modern forms, methods and approaches of teaching and learning.

Key words: person-centered approach; studying; student; teacher; the individual; personality; pedagogical conditions; professional activity

Біланова Лариса Павлівна, викладачка-методист, заступниця директора Фахового медико-фармацевтичного коледжу Української медичної стоматологічної академії, м. Полтава

Bilanova Larysa, Methodologist Lecturer, Deputy Director of the Professional Medical and Pharmaceutical College of the Ukrainian State Medical Dental Academy, Poltava

E-mail: bilanova.lara@gmail.com

Андрейко Світлана Станіславівна, викладачка-методист Фахового медико-фармацевтичного коледжу Української медичної стоматологічної академії, м. Полтава

Andreiko Svitlana, Methodologist Lecturer at the Professional Medical and Pharmaceutical College of the Ukrainian State Medical Dental Academy, Poltava

E-mail: martinenkosvitlana2017@gmail.com

Актуальність проблеми ґрунтується на засадах Національної доктрини розвитку освіти в Україні у XXI ст.: «Головна мета української освіти – створити умови для особистісного розвитку та творчої самореалізації кожного громадянина України, формувати покоління, здатного навчатися впродовж життя» [8, с. 2].

У рамках діяльності закладу вищої освіти важливо створювати необхідні умови для особистісного розвитку кожного студента. Створення таких умов зумовлено потребою сучасного світу у фахівцях нової генерації – носіях високо активної життєвої позиції та професійної діяльності, загальної культури, ініціативних, відповідальних, здатних до осмислення і проектування власної освітньої та фахової траєкторії розвитку.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Розвитку особистості присвятили свої праці психологи (Л. Анциферова, Л. Божович, Л. Буєва, Л. Виготський, Н. Коломінський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, В. Семиченко, В. Слободчиков та ін.); педагоги (Є. Бондаревська, В. Ільїн, Н. Миропольська, В. Серіков, О. Скрипченко, Г. Шевченко, І. Якиманська та ін.).

Особистісний підхід став предметом досліджень В. Давидова, В. Ільїна, С. Максименко, С. Яшланова та ін. У спеціальній галузі психології і педагогіки професійної підготовки важливі передумови становлення особистісного підходу розроблялись у дослідженнях А. Алексюка, Г. Балла, І. Зязюна, В. Козакова, Г. Костюка, С. Максименка, Н. Ничкало та ін.

Наукові передумови виникнення особистісно зорієнтованого підходу визначались у дослідженнях особистості, проведених представниками класичної психології (У. Джемс, З. Фрейд, І. Сікорський, К. Юнг, Б. Ананьєв, В. Ковальов та ін.). Психолого-педагогічні основи особистісно зорієнтованого навчання вивчали П. Гальперін, В. Давидов, Д. Ельконін; впровадження особистісно зорієнтованих технологій у навчально-виховний процес – Б. Безпалько, О. Пехота, І. Підласий та ін. Сучасні вимоги до формування особистісно зорієнтованого підходу вивчались у дослідженнях І. Беха, М. Боришевського, В. Моляка та ін.

Мета статті полягає у теоретичному визначенні та обґрунтуванні педагогічних умов реалізації основних засад студентоцентризму у закладах вищої освіти.

Викладення основного матеріалу. Серед сучасних інноваційних педагогічних підходів особлива увага належить працям, присвячених дослідженню і визначенню особистісно зорієнтованого підходу до побудови освітнього процесу.

В. Серіков особистісно зорієнтований підхід розглядає за допомогою категорій, що визначаються як фактори освітнього процесу: мети, змісту освіти, методів навчання, технологій, діяльності викладання та учіння, критеріїв ефективності тощо. При цьому науковець наголошує: навчання, спрямоване на розвиток особистості, не є формуванням особистості з певними якостями, а є процесом творення умов для повноцінного виявлення і відповідно до розвитку особистісних функцій вихованців: вибірково (вибір цінностей і способу життя), критично (до цінностей і норм, що висуваються зовні), вольової саморегуляції при досягненні мети, рефлексивну, утворюючу смисли, орієнтуючу (будування системи особистісних цінностей і смислів), функцію відповідальності за рішення, що приймаються, забезпечення автономності, цілісності, стійкості внутрішнього світу, творчої самореалізації, забезпечення рівня духовності. На думку науковця, саме повнота реалізації цих функцій особистості в освітньому процесі визначає, наскільки освітній процес має особистісний рівень функціонування [10, с. 26–28].

І. Бех вважає особистість явищем багатомірним, що визначається через впливи різного ступеня широти: від найзагальніших, соціальних чинників до індивідуальних, вузько спрямованих [1, с. 17].

Метою особистісно зорієнтованої освіти є не формування і навіть не виховання, а перебування, підтримка, розвиток людини в людині й розвиток у ній механізмів самореалізації, саморозвитку, адаптації, саморегуляції, самозахисту, самовиховання та інших, необхідних для становлення самобутнього особистісного образу й діалогічного, безпечного способу взаємодії з людьми, природою, культурою, цивілізацією [7, с. 142].

І. Якиманська [12] стверджує, що сутність особистісно зорієнтованого підходу складає «визначення учня головною дійовою фігурою всього освітнього процесу». Орієнтація на потреби, інтереси, здібності студента потребує особливої організації освітнього процесу, спрямованого на розвиток особистості і пов'язаного з чітко сформульованими поставленими цілями.

Особистісно зорієнтована взаємодія викладача і студента передбачає виконання нормативно заданих функцій і завдань із виявом особистісного ставлення, здібностей і почуттів. Нові ролі викладача як агента і провідника змін – коуч, ментор, модератор, тьютор, фасилітатор.

Особистісно зорієнтоване навчання передбачає реалізацію особистісного підходу, що у педагогіці визначається як орієнтація на особистість як на ціль, суб'єкт, результат і головний критерій його ефективності. Він вимагає визнання унікальності особистості, її інтелектуальної і моральної свободи, права на помилку та на повагу. Головний ціннісний орієнтир в освітньому процесі закладу вищої освіти – особистість студента, її конкретні позитивні зміни у всебічному і гармонійному розвитку та формування власного інтелектуального, творчого, морального, духовного, естетичного і фізичного потенціалу (Прокопенко І.Ф., Євдокимов В.І.).

Про необхідність розвивати свої життєві та професійні сильні сторони і корекцію слабких для кожної особистості вказує Н. Курмишева [6]. Особистісно зорієнтоване навчання покликане змінити стратегічні цілі освіти; тепер викладач має формувати особистість, здатну самостійно і творчо здобувати знання.

Д. Ельконін стверджує: заклад вищої освіти розглядається не як місце і час навчання, а як «простір дорослішання» молоді, а освітній процес – як такий, що зорієнтований на активізацію особистісного саморозвитку, характеризується можливостями формування творчого становлення всіх суб'єктів освітнього процесу.

Становлення суб'єктності студентів закладів вищої освіти тісно пов'язаний із розвитком їхніх професійно значущих особистісних якостей. Саме вони вважаються сполучною ланкою у процесі переходу від навчальної до професійної суб'єктності студента. Поняття професійно значущих особистісних якостей фахівця Д. Ельконін розглядає, виходячи з розуміння якості як стійкої у часі та просторі характеристики особистості, що однозначно виявляється у стилях його діяльності і поведінки у різних нестандартних ситуаціях. Професійно значущі особистісні якості майбутнього фахівця – це стійкі характеристики суб'єкта навчальної діяльності, відображені в групі професійно значущих особистісних якостей: професійного цілеспрямовання, мислення, рефлексії, мобільності тощо [11, с. 15]. Досягнення цілей освітнього процесу залежить від його організації як єдиної системи. Зміни обумовлені організацією освітнього процесу на основі нових

технологій, використання яких спрямоване не тільки на забезпечення формування бази фундаментальних професійних знань, умінь і навичок, але й сприяє розвитку особистості майбутнього фахівця, її творчої індивідуальності. Педагогічна підтримка розвитку індивідуальності особистості заснована на використанні особистісно зорієнтованого підходу в процесі навчання.

Л. Самойлов стверджує, що впровадження особистісно зорієнтованого навчання впливає на освітні цілі, зміст, принципи, технології навчання. Він стверджує, що «особистісно орієнтовані технології ставлять до центру всієї освітньої системи особистість, забезпечення комфортних, безконфліктних і безпечних умов її розвитку та реалізації її природних потенціалів. Особистість є не лише суб'єктом, але й метою системи навчання, а не засобом досягнення мети» [9, с. 32].

Висновки з даного дослідження. Виходячи із описаного вище, можемо зробити висновок про те, що в процесі навчання кожної дисципліни у закладі вищої освіти створюється відповідне предметне освітнє середовище. У рамках окремого предметного освітнього середовища передбачено використання як традиційних методів і засобів навчання, так і сучасних, що надають можливість реалізувати:

- особистісно орієнтоване навчання окремої дисципліни за рахунок надання повних відомостей про програму, форму та порядок організації навчання, про обсяги навчального матеріалу, практичних завдань, питань для рефлексії, проєктних завдань тощо;

- інтеграцію навчання за рахунок встановлення між-предметних зв'язків, а також можливості вибору завдань різного рівня складності, організації самостійного розвитку;

- індивідуальну траєкторію розвитку кожного студента в предметній галузі за рахунок можливості виконання завдань різного рівня складності відповідно до особистого розвитку;

- використання форм самостійного навчання.

Організація особистісно зорієнтованого навчання передбачає перебудову динамічного та статичного складників змісту освіти, відповідно до врахування потреб кожного студента. У статичному освітньому середовищі студент може обирати індивідуальну освітню траєкторію, а викладач сприяє задоволенню індивідуальних потреб студентів і забезпечує необхідні умови для індивідуальної та групової діяльності.

Під час організації особистісно зорієнтованого освітнього процесу важливе значення належить таким принципам:

- гуманізму, визнання гідності кожного студента, неповторності кожної особистості;

- врахування індивідуальних і вікових особливостей студентів, індивідуалізації освітнього процесу та соціалізації водночас;

- дослідницького навчання;

- навчання через реалізацію вольових зусиль;

- позитивного мислення і позитивного світосприйняття;

- академічної доброчесності;

- системності.

Реалізація останнього принципу передбачає системну роботу над об'єктивною самооцінкою особистості своїх можливостей і самоосвіти, розвитком професійно важливих і морально-етичних якостей, розумінням того, що діяльність вимагає від людини певних якостей, серед яких здатність і готовність виявляти ініціативу, спрямованість на здатність самостійно приймати рішення, брати за них відповідальність, розвинені комунікативні та організаторські здібності, здатність до творчої активної діяльності тощо [5, с. 27].

Для ефективної реалізації студентоорієнтованого навчання необхідно створити такі педагогічні умови:

- вивчення індивідуальних і вікових особливостей студентів, можливостей індивідуалізації освітнього процесу;

- розроблення індивідуальних стратегій навчання кожного студента;

- залучення студентів до прийняття рішень щодо навчання та усвідомлення почуття відповідальності за них;

- формування потреби у самоосвіті, самовихованні, саморозвитку, самоактуалізації та соціалізації;

- формування позитивної самомотивації;

- запровадження системи тьюторства та фасилітації;

- створення доброзичливої атмосфери освітнього процесу, розвиток критичного та креативного мислення;

- організація змісту навчання та ретельний відбір навчального матеріалу, враховуючи рівень знань студентів, напрямок їхньої підготовки;

- наближення процесу навчання до реальних умов фахової діяльності;

- створення ситуацій успіху та стимулювального до навчання освітнього середовища шляхом використання сучасних форм, методів і прийомів навчання.

Отже, студентоорієнтований підхід нині є одним із найефективніших. Саме він сприяє всебічному розвитку, вихованню та соціалізації особистості майбутнього фахівця-медика, розкриває творчий потенціал особистості кожного студента, надає впевненості у своїх силах і можливостях, розвиває готовність до професійної діяльності у недалекому майбутньому.

📖 Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади. Київ : Либідь, 2003. Кн. 2. 344 с.
2. Братанич А. А. Особливості особистісно орієнтованого навчання студентів у вищому навчальному закладі. *Освітній дискурс. Гуманітарні науки*, 2017. Вип. 1. С. 114–123. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eddcsp_2017_1_11
3. Карпова О. О. Особистісно-орієнтоване навчання студентів-економістів в процесі вивчення іноземної мови. URL : <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2960>

4. Килимник С. М., Кух А. М. Особистісно орієнтоване навчання фізики в професійній підготовці студентів коледжів. *Формування фахових компетентностей у студентів вищих навчальних закладів*: вісник. Серія: Педагогічні науки. 2017. № 146. С. 41–43.
5. Курмишева Н. Креативність як складова компетентності педагогічного працівника. *Педагогічні науки*. 2015. Вип. 64. С. 23–28. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pena_2015_64_7
6. Курмишева Н. Організація навчання впродовж життя як необхідна умова розвитку когнітивної гнучкості педагога. *Імідж сучасного педагога*. 2019. № 5 (188). С. 35–38.
7. Кух А. М. Системно-особистісно-діяльнісний підхід до формування системи фахової підготовки учителів фізики. *Педагогічні науки*: зб. наук. пр. Херсон: ХНУ, 2005. Вип. 39. С. 267–273.
8. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті. *Освіта України*. 2002. 23 квіт. С. 2.
9. Самойлов Л. П., Лебедева С. О. Подготовка студентов технического вуза в условиях личностной образовательной парадигмы: некоторые итоги исследования. *Новые образовательные системы и технологии обучения в вузе*: межвуз. сб. науч. тр. / отв. ред. Ю. В. Попов. Волгоград: Политехник, 2000. С. 85–88.
10. Сериков В. В. Образование и личность: теория и практика проектирования педагогических систем. Москва: Педагогика, 1999. 272 с.
11. Эльконин Д. Б. Психология развития: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. Москва: Академия, 2001. 144 с.
12. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения. *Вопросы психологии*. 1995. № 2. С. 31–42.
4. Kylymnyk, S. M., & Kukh, A. M. (2017). Osobystisno orientovane navchannia fizyky v profesiinii pidhotovtsi studentiv koledzhiv [Personally oriented teaching of physics in vocational training of college students]. *Formuvannia fakhovykh kompetentnosti u studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv* [Formation of professional competences in students of higher educational establishments]: visnyk. Serii: Pedagogichni nauky, 146, 41-43 [in Ukrainian].
5. Kurmysheva, N. (2015). Kreatyvnist yak skladova kompetentnosti pedahohichnoho pratsivnyka [Creativity as a component of a teacher's competence]. *Pedahohichni nauky* [Pedagogical Sciences], 64, 23-28. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/pena_2015_64_7 [in Ukrainian].
6. Kurmysheva, N. (2019). Orhanizatsiia navchannia vprodovzh zhyttia yak neobkhdna umova rozvytku kohnityvnoi hnuchkosti pedahoha [The organization of lifelong learning as a necessary condition for the development of the cognitive flexibility of the teacher]. *Imidzh suchasnoho pedahoha* [The image of the modern teacher], 5 (188), 35-38 [in Ukrainian].
7. Kukh, A. M. (2005). Systemno-osobystisno-diiialnisnyi pidkhd do formuvannia systemy fakhovoi pidhotovky uchyteliv fizyky [System-personality-activity approach to formation of system of professional training of teachers of physics]. *Pedahohichni nauky* [Pedagogical Sciences]: zb. nauk. pr. (Is. 39, pp. 267-273). Kherson: KhNU [in Ukrainian].
8. Natsionalna doktryna rozvytku osvity u XXI stolitti [8. National doctrine of educational development in the 21st century] (2002). *Osvita Ukrainy* [Education of Ukraine], 23 kvit., 2 [in Ukrainian].
9. Samoilov, L. P., & Lebedeva, S. O. (2000). Podgotovka studentov tekhnicheskogo vuza v usloviakh lichnostnoi obrazovatelnoi paradigmy: nekotorye itogi issledovaniia [Preparation of students of a technical university in the context of a personal educational paradigm: some research results]. In Iu. V. Popov (Ed.), *Novye obrazovatelnye sistemy i tekhnologii obucheniia v vuze* [New educational systems and teaching technologies at the university]: mezhvuz. sb. nach. tr. (pp. 85-88). Volgograd: Politehnik [in Russian].
10. Serikov, V. V. (1999). *Obrazovanie i lichnost: teoriia i praktika proektirovaniia pedagogicheskikh sistem* [Education and personality: theory and practice of designing pedagogical systems]. Moskva: Pedagogika [in Russian].
11. Elkonin, D. B. (2001). *Psikhologiiia razvitiia* [Developmental psychology]: ucheb. posob. dlia stud. vyssh. ucheb. zavedeniia. Moskva: Akademiia [in Russian].
12. Iakimanskaia, I. S. (1995). *Razrabotka tekhnologii lichnostno-orientirovannogo obucheniia* [The development of technology of student-centered learning]. *Voprosy psikhologii* [Psychology Issues], 2, 31-42 [in Russian].

References

1. Bekh, I. D. (2003). *Vykhovannia osobystosti: Osobystisno oriientovanyi pidkhd* [Personal education: Person-centered approach: scientific and practical background]: naukovopraktychni zasady. (Vol. 2). Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
 2. Bratanych, A. A. (2017). *Osoblyvosti osobystisno oriientovanoho navchannia studentiv u vyshchomu navchalnomu zakladi* [Features of personally oriented student education in higher education]. *Osvitnii diskurs. Humanitarni nauky* [Educational discourse. Humanities], 1, 114-123. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/eddcsp_2017_1_11 [in Ukrainian].
 3. Karpova, O. O. Osobystisno-oriientovane navchannia studentiv-ekonomistiv v protsesi vyvchenniia inozemnoi movy [Person-oriented training of economics students in the process of learning a foreign language]. Retrieved from <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2960> [in Ukrainian].
- Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 18.01.2020*